

UDK: 949.75.,1948/1953*
Izvorni znanstveni rad
Priljubeno: 8. IV. 1994.

Djelatnost sljedbenika rezolucije informbiroa u Hrvatskoj 1948–1953.*

BERISLAV JANDRIĆ

Institut za suvremenu povijest, Zagreb, Republika Hrvatska

Za sljedbenike Rezolucije Informbiroa može se reći da su imali vrlo velik broj povjerljivih ljudi u čitavoj Hrvatskoj. Njihovi simpatizeri i suradnici obavljali su odgovorne dužnosti u Vladi Hrvatske, Partiji, JNA, JRM, UDB-i Hrvatske, ministarstvima, Sveučilištu, a najveći broj ih je bio u privrednim poduzećima. Osim organiziranog djelovanja preko grupa, kojih je bilo prilično, što je postojeći režim negirao i zabranjivao javna izvješća o njihovom djelovanju, pristaše RIB-a (Rezolucije Informbiroa) djelovali su samoinicijativno i samostalno. Djelatnošću državnih organa kao i vrlo ostrim kaznama, njihova je djelatnost onemogućavana.

Uvod

O problematici Informbiroa (Kominform – Informacioni biro komunističkih partija) postoji vrlo malo »strogo« znanstvene literature.¹ Publicistika je brojna i raznolika, ali po svojoj namjeni istodobno i ograničena u samom pristupu. Sva literatura opterećena je, možemo reći, političkim prosuđivanjem. Ono počiva na isticanju značaja (koji i nije sporan) otklona tadašnje Jugoslavije od sovjetske hegemonije, ali »zaboravlja« pri tome metode političkog obračuna u samoj Jugoslaviji (i Hrvatskoj) sa sljedbenicima Rezolucije Informbiroa u njoj. U arhivskoj građi koja bilježi postupak prema pristalicama Rezolucije IB-a prevladava »težak« politički rječnik prokazivanja i osuda (»izdajnici«, »agenti«, »neprijatelji« i slično), a što je velikim dijelom odraz tadašnjega političkog okruženja Jugoslavije, ali i istodobno političke borbe unutar nje same, a za konsolidaciju uspostavljenoga političkog sustava i političkog monopolizma KPJ.

Ovaj je rad rezultat uvida gotovo u svu domaću, za sada dostupnu građu o IB-u, te najrelevantniju literaturu. U javnosti, i političkoj i znanstvenoj, najpo-

* Ova je rasprava samo manji dio opsežne studije pod naslovom »Komunistička partija Hrvatske i Informbiro 1948–1952«. Najvećim dijelom rad se temelji na istraživanju potpuno nove građe iz fonda Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske, koja je istraživačima postala dostupna nakon otvaranja tajnih policijskih arhiva tijekom 1992. godine.

¹ O tome u literaturi vidi: Ivo Banac, *Sa Staljinom protiv Tita*, Informbirovski rascjepi u jugoslavenskom komunističkom pokretu, Zagreb, 1990.

znatiji su »slučajevi« Hebrang i Žujović, kao »simbol« svih pristalica IB-a u Jugoslaviji i Komunističkoj partiji Jugoslavije. »Otvarajući« građu o drugim »slučajevima«, ovaj rad pokazuje njihovu brojnost, a putem političkog i socijalnog strukturiranja svjedoči o neuralgičnim točkama tadašnjega političkog sustava.

Aktivnost informbiroovaca nakon odaslatih pisama CK SKP(b) i objavljivanja Rezolucije Informbiroa (RIB-a) na području bivše Narodne Republike Hrvatske po formama i metodama svoga djelovanja, možemo na temelju uvida u dostupnu arhivsku građu podijeliti na tri osnovna vremenska razdoblja:

1. od lipnja do srpnja 1948. godine,
2. od srpnja 1948. do kolovoza 1950. godine,
3. od kolovoza 1950. do ožujka 1953. godine.

Za prvu je fazu karakteristično više ili manje javno izražavanje potpore Rezoluciji nekih članova KPJ. Pri tome je uočljiv i »tolerantniji« odnos partijskih organa prema takvim pojedincima, jer se njihova djelatnost evidentira i specificira po širini stavova u vezi s Rezolucijom, ali nema izraženije represivne djelatnosti prema njima. Takav stav vjerojatno je proizlazio iz situacije na početku sukoba, kada se još nije znalo koje dimenzije on može poprimiti u redovima KPJ, ali i ovisno o budućem ponašanju zemalja članica Kominforma i samoga Sovjetskog Saveza. U drugoj fazi, može se reći, potpora Rezoluciji u redovima KPH i KPJ postala je brojnija i ozbiljnija, te se izmijenilo i povratno djelovanje vrhova partije. Uočavajući opasnost za partijsku monolitnost a istodobno i za državnu sigurnost zbog djelovanja istomišljenika Rezolucije, partijski i državni organi Hrvatske i Jugoslavije, pojačali su represivnu aktivnost prema njima. S time u vezi, njihova djelatnost postajala je ilegalna i nastojalo se u više slučajeva stvoriti povezane i organizirane grupe. One su djelovale na različite načine, od širenja informbiroovske literature do planiranja terorističkih akcija. Kako je bila putem raznih kanala povezana s predstavnicima zemalja IB-a i Sovjetskog Saveza, tu su djelatnost jugoslavenske vlasti kvalificirale antidržavnom. Također, namjera pristaša Rezolucije da svrgnu postojeće rukovodstvo KPJ imala je istu kvalifikaciju i težinu. U ovoj fazi sukoba, u cilju ostvarivanja partijskog jedinstva u KPJ, partijsko rukovodstvo je tražilo jasno distanciranje svoga članstva od Rezolucije Informbiroa. U kampanji »čišćenja« iz redova KPJ-KPH odstranjen je velik broj članova s rukovodećih položaja, od kojih su mnogi, putem tzv. administrativnog postupka (bez sudske odluke) uhapšeni i podvrgnuti »preodgajanju« prisilnim radom u nekoliko radnih logora.

U trećoj fazi, potpora stavovima Rezolucije izražavala se organizirano veoma rijetko i više putem »usmene propagande«. Represivan stav državnih organa je ostao, ali se podupiranje Rezolucije ograničilo na uži krug »povratnika« iz radnih logora ili pojedinačne stavove, što je sve upućivalo na jenjavanje potpore.

FORME I METODE RADA ILEGALNIH INFORMBIROOVSKI GRUPA

Prva etapa od lipnja do srpnja 1948. godine

Rezolucija koju je Informbiro donio na zasjedanju 28. lipnja 1948. u Bukureštu, a koja je objavljena u »Borbi« 30. lipnja 1948., izazvala je veliku uznemirenost i zaprepaštenje među do tada neupućenim članstvom Komunis-

tičke partije Jugoslavije i Hrvatske. Međutim, izlaskom i objavljivanjem čitavog teksta Rezolucije u dnevnom tisku, kao i objašnjenjem koje je dao CK KPJ, nije se ipak u tom trenutku odgovorilo na osnovno pitanje koje su postavljali članovi partije, i ne samo oni: što znači taj sukob? Dakako, tumačenjem Rezolucije i ostalog materijala s njom u vezi, što se obavljalo na partijskim sastancima u svim organizacijama diljem Hrvatske i Jugoslavije, članstvo se upućivalo na opravdanost odbijanja optužaba rukovodstva KPJ, odnosno članstvo se na taj način navodilo da povjeruje Centralnom komitetu i Titu. No, u »razradi« tih materijala u partijskim organizacijama pojavili su se pojedinci (»antipartijski elementi«) koji nisu bili suglasni s odgovorom CK KPJ i Tita, odnosno stali su otvoreno na pozicije koje je zastupala Rezolucija. Poneki su išli i dalje, pa su je u cijelosti i prihvatili. Pored takvih, bilo je i članova partije koji su branili samo pojedine stavke i točke Rezolucije, ali su je odbacili u cjelini. Izjašnjavanja tih »kolebljivaca« bila su uglavnom na liniji potvrđivanja i prihvatanja onih stavova i točaka iz Rezolucije u kojima se napadao CK KPJ zbog stava prema Sovjetskom Savezu, nacionalnog pitanja, »jačanja kulačkih elemenata« na selu, demokraciji i izbornosti u partiji, njezina povlaštenog statusa, kao i slučaja i uhićenja A. Hebranga i S. Žujevića. Ipak, najviše optužaba od tih »kolebljivaca« išlo je na račun neodlaska predstavnika KPJ na zasjedanje IB-a.² Na sastancima partijskih organizacija ti su ljudi javno podržavali stavove CK KPJ, a u uskom krugu svojih istomišljenika isticali su bojazan da CK KPJ ne vodi dobru politiku i da izolirano od SSSR-a i ostalih istočnoeuropskih zemalja nije moguće izgraditi socijalizam, odnosno da će rezultat takvog stava biti prisiljenost zemlje na orijentaciju ili oslon na imperijalističke zemlje – »koje će nas maksimalno iskoristiti«. Mnogi od njih ni u jednom trenutku nisu doveli u sumnju autoritet i »nepogrešivost« Staljina i SKP(b). Neki su pojedinci smatrali da je to »namješteni« sukob između KPJ i SKP(b), da je to manevar ili »blef« koji je trebao zavarati i na neki način obuzdati negativan stav zapadnih država prema Jugoslaviji.

Radi uvida u raspoloženje partijskog članstva u svezi s Rezolucijom u ljeto 1948. godine Organizacijsko-instruktorsko odjeljenje CK KPH poslalo je uputu svim komitetima na terenu o potrebi svakodnevnog izvještavanja o raspoloženju članstva.³ Ti su izvještaji trebali sadržavati sljedeće podatke: broj članova KP koji su otvoreno pristajali uza stavove Rezolucije, broj onih koji prema mišljenju komiteta jesu za njih, ali se nisu otvoreno izjasnili, broj »kolebljivaca« tj. onih koji imaju mišljenje da su neke od »zamjerki« iz Rezolucije na račun KPJ toč-

² Za ilustraciju možemo uzeti gotovo tipično pitanje ili stav s tim u svezi.

U zapisniku partijske konferencije od 11. srpnja 1948. godine kojoj su prisustvovali članovi partijskih jedinica (ćelija) Bater, Gornji Zagon, Ledonica, Breza, Duliba (Kotarski komitet Crikvenica) stoji izjava jednog člana: »Zašto je odbijen poziv da se pode na zasjedanje devet komunističkih partija?« Ili: »Jasno mi je da su sve klevete neosnovane, samo mislim da je neopravdano što naš Centralni komitet nije prisustvovao sastanku Informbiroa«. AISP, Fond CK SKH, Organizacijsko-instruktorsko odjeljenje, 1948. (na partijskom sastanku svih partijskih jedinica /ćelija/ na Krku održanom 13. srpnja 1948. godine).

³ AISP, Organizacijsko-instruktorsko odjeljenje CK SKH, 1949. (Knjiga primljenih depeša 1948/1949. – depeša od 8. kolovoza 1948. godine).

ne,⁴ te broj onih koji Rezoluciju ne podržavaju ali ipak smatraju da je KPJ trebala otići na sastanak u Bukurešt i objasniti tamo sve nesuglasice sa zemljama članicama. Na sve one koji se nisu otvoreno izjasnili za Rezoluciju, smatralo se, treba djelovati objašnjavajući im i uvjeravajući ih u pravilnost stavova CK KPJ.

U početku sukoba najviše onih koji su se otvoreno izjašnjavali za Rezoluciju IB-a bilo je u Zagrebu, u partijskim organizacijama Sveučilišta. Nešto manje pristaša bilo je u primorskim gradovima Rijeci i Puli, kotarevima Benkovac i Hvar. Za osobe koje su podržavale i prihvaćale IB, karakteristično je, po mišljenju tadašnjih vlasti, da su po svojoj prošlosti bile »problematične«, »kažnjavane«, isključivane iz Partije itd., a u partijskim su organizacijama tražile i stvarale grupe svojih istomišljenika, iskorištavajući njihovo nezadovoljstvo prema partijskom rukovodstvu i vlasti.

Inače »neprijatelji« po liniji IB-a bili su uglavnom regrutirani iz sljedećih političkih kategorija:

- »od izbačenih članova KPJ, zbog javnog izjašnjavanja za rezoluciju IB-a ili kolebanja;

- od članova KPJ kolebljivaca i malodušnika, koji su se formalno izjašnjavali za stav našeg Centralnog komiteta, a prikriveno podržavali Rezoluciju IB-a i sumnjali u mogućnost izgradnje socijalizma u našoj zemlji, bez pomoći SSSR-a;

- od raznih karijerističkih elemenata u Partiji i izvan nje, koji su smatrali, da je došao pogodan čas za zadovoljavanje njihovih karijerističkih prohtjeva i nezdravih ambicija (nadali su se da naša zemlja neće izdržati pritisak IB-ovske kampanje i da će doći do promjene postojećeg rukovodstva i poretka);

- od demobiliziranih oficira JNA i drugih rodova, koji su iz tih rodova izbačeni zbog kolebanja po IB-u ili nekih drugih poroka;

- od ranije isključenih članova KPJ, radi oportunitizma, nemoralna, pijančevanja i slično, kao i od raznih drugih grešnika s problematičnom prošlošću;

- od poznatih likvidatora i frakcionaša (tipa Jelaska, Marića i drugih), koji su radi frakcionaškog rada u Partiji bili još prije rata izbacivani iz njenih redova i raskrinkavani;

- od partijske emigracije (uglavnom povratnici iz SSSR-a), prvenstveno onih koji su bili nezadovoljni svojim položajima u zemlji;

- od povratnika iz raznih IB-a zemalja (lica koja su kao oficiri JNA otišli u vojne škole SSSR i lica koja su polazila druge škole u IB-u zemljama, gdje ih je uglavnom i zatekla Rezolucija IB-a);

- od bjelo-emigranata i lica ruske narodnosti;

⁴ Veoma česta bila je primjedba o legalnosti i javnosti rada KPH: »zašto su se održavali sastanci Partije tajno, a trebalo ih je održavati javno«, ili »naše rukovodstvo kaže da je Partija legalna, međutim kod nas se ne smije znati tko je član Komunističke partije, Kotarska rukovodstva također nisu birana. Okružni komitet Sušak je rasformiran, nekoliko članova je izbačeno, a da se to nije znalo«, »naša partija nije legalna, za primjer, pet sati rada koje treba da izvrši svaki član tjedno ne daje član Partije u Partiji, nego kao (član) Narodne fronte« i slično. AISP, Fond CK SKH, Organizacijsko-instruktorsko odjeljenje, 1948. (Zapisnik partijske konferencije u Novom Vinodolskom od 10. srpnja 1948. godine).

- od agenata NKVD-a (Sovjetska obavještajna služba) koji su ranije vrbovani po raznim logorima, za vrijeme boravka u IB-u zemljama i slično;
- od raznih iredentističkih elemenata iz redova nacionalnih manjina, naročito nacionalnih manjina IB-a zemalja, te članova drugih Komunističkih partija (Italije, Kanade i slično).⁵

Pristaše Rezolucije nastojali su pridobiti za svoje stavove ostalo partijsko članstvo isticanjem povijesnog značenja sovjetske partije i uloge Staljina, ali i upozoravanjem na pogreške prisutne u radu organizacija KPJ, a što su ocjenjivali odstupanjem od sovjetskih načela. Time su nastojali zadobiti podršku među članstvom KPJ. Često su posrijedi bili stariji članovi Komunističke partije, koji su, pozivajući se na svoj autoritet, omalovažavali neistomišljenike, arogantno im oduzimajući pravo prosuđivanja cijelog sukoba. U nekim su partijskim organizacijama takva istupanja poprimila organizirane oblike, a na Zagrebačkom je sveučilištu u te svrhe iskorišten autoritet starih boraca komunista, autoritet funkcije, prvoborački status, dugi partijski staž itd. Takva je aktivnost djelovala na partijsku mladež, vezujući ih uz sebe i svoje – IB stavove. Zbog toga je znatan broj zagrebačkih studenata u prvoj partijskoj jedinici Strojarskog odsjeka na Tehnološkom fakultetu pridobiven na liniju IB-a. Zbog svojeg otvorenog djelovanja i istupanja na sastancima, pridobivanja novih članova za IB i djelovanje protiv države, ta je grupa izbačena iz članstva KPJ-KPH, a kasnije je protiv njih uveden i upravni postupak.⁶ Osim već spomenute grupe na Zagrebačkom sveučilištu postojala je još IB grupa na Filozofskom fakultetu. U njoj su bili uglavnom studenti tog fakulteta, a povezala se i s glavnim urednikom »Vjesnika« Zvane Črnjom i Dankom Grličem, jednim od članova redakcije »Naprijeda«, organa CK KPH, te s nekoliko osoba iz Ureda za informacije pri Vladi NRH; Milovanom Zecom, zamjenikom direktora, te namještenicima Giorgiom Šestanom i Andreaom Cassasanom. Potkraj 1948. na Sveučilištu u Zagrebu osniva se IB-grupa »Boljševička frakcija«, koju su tvorili poznati »ibeovci« Marko Berger i Ivan Grubišić s nadimkom »Draginja«, koji se povezuju s Aleksandrom Pavlovićem »Žučom« iz Beograda, čija je zadaća bila stvaranje centra koji bi koordinirao radom već postojećih grupa na Sveučilištu i zagrebačkim fakultetima, kao i samostalnih »djelatnika«, koji nisu bili u svezi ni s jednom grupom.⁷ Velika aktivnost u tom razdoblju započela je na Ekonomskom fakultetu, gdje su studenti Petar Balvan, Vladimir Tomić i Branko Vučković formirali grupu pod imenom »Balvan«, koja je bila okosnica takvoga djelovanja, a na »ilegalnim kružocima« proučavali razne IB-ove materijale.⁸ Nakon kratkog vremena udružuju se skupine »Balvan«, »Bendeković« i »Berger-Grubišić«, najorganiziranije i najveće na Zagrebačkom sveučilištu, u vrlo »čvrstu i jaku antidržavnu« organizaciju. Oblici njihova djelovanja bili su prikriveni i dobro zamišljeni. Oni su zauzeli stanovište da nije potrebno – dapače, da je vrlo opasno – otvoreno se izjašnjavati za Rezoluciju IB-a, već je potrebno prividno na partijskim sastan-

⁵ Arhiv Hrvatske, Fond MUP-a RH, Isto.

⁶ Članovi te grupe bili su prvi uhićeni optuženi za klevetanje partijskog i državnog rukovodstva, te kažnjeni s tri mjeseca prisilnog rada.

⁷ Arhiv Hrvatske, Fond MUP-a RH, Isto.

⁸ Isto.

cima odobravati i zastupati liniju CK KPJ, a svu aktivnost voditi putem »kružaka«, te u pismenoj formi – lecima, itd. – među studentima radi pridobivanja novih istomišljenika.

Slijedom tih ideja, ali nevezano uz navedene aktivnosti, na Ekonomskom je fakultetu djelovala skupina koja je formirala tzv. »Revolucionarni komitet za Sveučilište i srednje škole«. Njihova je djelatnost najviše bila usmjerena na IB-ovu pismenu propagandu putem letaka, njihova raspačavanja i lijepljenja na pročelja kuća. Ni ta kao ni prethodna kominformovska grupa nije uspjela u svome djelovanju jer je otkrivena u samom početku. U početku sukoba, odnosno nekoliko mjeseci nakon njega u Zagrebu koji je imao najveće partijsko članstvo, zabilježena su samo dva slučaja samostalnog istupanja iz partije, bez ikakva objašnjenja, razočaranih pristaša Kominforma. Osim na Sveučilištu, ni u jednom partijskom rukovodstvu u prvom razdoblju sukoba, od rajonskog pa na više, nije bilo ni jednog člana KPJ-KPH, koji bi javno istupao sa stajališta Kominforma.⁹ Pristaše Rezolucije u rukovodećim partijskim i državnim organima bit će otkriveni tek u drugoj, »oštrijoj« fazi sukoba. Tako je, na primjer, u listopadu 1949. konstatirano u najvišem partijskom rukovodstvu da su u jednogodišnjem razdoblju iz KPJ zbog tih razloga isključena ukupno 44 člana kotarskih i gradskih komiteta (ujedno predsjednika narodnih odbora-organa vlasti) u cijeloj Hrvatskoj.¹⁰ Istodobno, Komitet centralnih ustanova izvijestio je o 81 pristaši Rezolucije u republičkim organima, osobito u Komisiji državne kontrole i Planskoj komisiji.¹¹ Njihova IB-djelatnost nije mogla biti prije zamijećena, rečeno je, zato što su ti organi sami obavljali kontrolu drugih, dok se o njihovu političkom raspoloženju nije razmišljalo.¹²

U Rijeci i Puli, odnosno Istri, nastalo je previranje i sukobi između članova KPJ i članova Talijanske komunističke partije, odnosno članova KP Slobodnog teritorija Trsta (STT). Članovi CK KP STT, kao i dio radnika talijanske nacionalnosti u velikoj su mjeri podržavali RIB, a prihvatila ga je Talijanska komunistička partija.

Rezoluciju IB-a podržavao je znatan dio talijanskih radnika, koji su u Jugoslaviju došli nakon 1945. godine uglavnom zbog svojih ljevičarskih opredjeljenja.¹³

Mjesni komitet KPH Rijeke, potaknut tom pojavom i u želji da je zaustavi, organizirao je masovni sastanak svih uposlenih u brodogradilištu »Treći maj« u

⁹ Zbog antipartijskog djelovanja i prihvaćanja Rezolucije IB na sjednici Mjesnoga komiteta KPH Zagreba 19. srpnja 1948. godine iz partijske organizacije Sveučilišta isključena su 22 člana. AISP, Fond CK SKH, Organizacijsko-instruktorsko odjeljenje, 1948. Arhiv Hrvatske, Fond MUP-a RH (1948–1952).

¹⁰ Isto.

¹¹ AISP, Organizacijsko-instruktorsko odjeljenje CK SKH, 1949.

¹² AISP, Organizacijsko-instruktorsko odjeljenje CK SKH, 1949.

¹³ Zbog iredentističke politike, odnosno želje za vraćanjem Trsta i zone »A« Italiji, kao i povezanosti s IB grupom koju je organizirao F. Vidalija, sekretar KPSTT. Među talijanskom manjinom u Istri uhićene su sveukupno 2.022 osobe od 1949. do 1952. godine. (1949. – 599; 1950. – 324; 1951. – 710 i 1952. – 389). Zadatak grupe bio je da organizira puč u Ratnoj mornarici, da zauzme Split i pozove u pomoć sovjetsku ratnu flotu. Arhiv Hrvatske, Fond MUP-a RH, Isto.

Rijeci, gdje su radili pretežito talijanski radnici iz Tržiča. Pokušao ih je uvjeriti u ispravnost linije KPJ, njezina rukovodstva, odnosno pokušao ih je izvući iz »neprijateljske« grupe kojom su rukovodili KP Italije i KP STT, članovi IB-a.¹⁴ Kakav je bio tijek i završetak sastanka tih suprotstavljenih strana vidljivo je iz sljedećeg izvještaja s tog sastanka: »Marega je otvoreno istupio vređajući našu Partiju i njeno rukovodstvo iznašajući tom prilikom i pojedine lokalne greške, tako da je uspio uvjeriti prisutno radništvo u 'pravilnost' svoga stava i naturiti im svoje mišljenje u ispravnost rezolucije IB. Nakon ovog provokatorskog istupanja Marege radnici su pod njegovim utjecajem zapjevali Internacionalnu i u grupama napustili sastanak.«¹⁵ Radi smirivanja situacije organiziran je drugi sastanak s nezadovoljnicima, na koji je bio pozvan član CK KPH Slavko Komar, koji je ukratko prikazao povijest sukoba, i obrazložio stav CK KPJ u svezi s optužbama IB-a. Međutim, skupina od 25 istomišljenika nije time bila zadovoljna, nego je napala S. Komara, a njihov vođa Ferdinand Marega naglasio je da iz svog osobnog političkog i dugogodišnjeg iskustva i boravka u SSSR-u zaključuje »da SKP(b) nije nikada u svojim postavkama grešila i da su postavke u rezoluciji u redu«.¹⁶ Grupa je svoju aktivnost nastavila umnožavanjem ibeovskih napisa iz informbiroovskog lista »Il laboratore«. Zbog takva je djelovanja ta skupina okupljena oko Marega početkom kolovoza 1948. uhićena, međutim, sam vođa Marega je pobjegao u Trst i ostao nedostupan vlastima. Koliko je situacija bila napeta vidljivo je iz potrebe sekretara CK KPH dr. Vladimira Bakarića da pozove na razgovor nekoliko istarsko-tržičkih radnika, koji su mu tada obećali da će se »još jače« angažirati na izgradnji socijalizma u zemlji i da više neće djelovati na liniji IB-a.¹⁷ Međutim, to su bila samo obećanja.

Neovisno o grupi vođenoj Maregom, počela je u Rijeci s istom zadaćom djelovati skupina Talijana-intelektualaca s prof. Mariom Michelijem na čelu. Članovi te grupe također su bili u članstvu KP Italije, a nakon završetka drugoga svjetskog rata došli su u Jugoslaviju. Idejni vođe skupine bila su dva namještenika redakcije lista »La voce del popolo«. Kasnije su grupi pristupili suradnici tog lista, dva člana KPJ i nekoliko skojevaca. Početkom srpnja 1948. pripadnici grupe su na sastanku uredništva lista odlučili da neće dalje surađivati u listu jer on zastupa liniju KPJ. U pismenoj predstavi uredništva lista obrazložili su svoja stajališta, uvjerenost u »pogrešnost« stava KPJ – koji ne odgovara, po njihovu mišljenju, zahtjevima talijanskih radničkih masa u Hrvatskoj. Stoga predlažu da list »La voce del popolo« bude neutralan u pogledu spora između komunističkih partija Jugoslavije i Sovjetskog Saveza. Aktivnost grupe pojačala se dolaskom u Rijeku Alfonsa Gatta, dopisnika lista »Unita«, organa KP Italije. Njegova je zadaća u Hrvatskoj i Jugoslaviji, koju je dobio od člana CK KP Italije Luigija Longa, bilo je ispitivanje stanja u Hrvatskoj s posebnim osvrtom na probleme sela, jer je jedna od najtežih IB-ovih optužaba bila vezana uza selo i seljake. Svoje dojmove, odnosno zapažanja o tom problemu Gatto je prezentirao na predavanju u Talijanskom klubu kulture, a iznio je i probleme koje talijanska

¹⁴ Isto.

¹⁵ Isto.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Isto.

manjina ima glede tog pitanja. Radi raščišćavanja situacije u redovima tržičkih radnika, Mjesni komitet Rijeke sazva je »masovni« sastanak. Međutim, na sastanku je izbio nered, jer su organizirane grupe demonstranata na liniji IB-a uzvikivale parole »Živio Informbiro«, »Dolje Partija«, i druge te time onemogućavale održavanje sastanka. Nakon intervencija organa reda, uhićeno je više od dvadeset ljudi, od kojih je iz »sigurnosnih« razloga, njih 14 s obitelji deportirano u Zenicu, u Republiku Bosnu i Hercegovinu, na prisilni rad u Željezaru.¹⁸ Tako oštra represivna mjera vlasti prema tržičkim radnicima, pristašama RIB-a ponajviše je na radnike djelovala zastrašujuće. Osim pojedinih istupa nekih članova KP Italije, situacija se smirila i među tržičkim i talijanskim radnicima u Rijeci. Energičan stav partijskih organizacija u svezi s represivnim mjerama vlade imao je i svoj negativan učinak. Dosadašnji pristaše IB-a koji su djelovali javno, nakon tih mjera povukli su se u ilegalnost. Njihovo je ilegalno djelovanje naročito došlo do izražaja nakon Petoga kongresa KPJ. Prema dostupnoj partijskoj dokumentaciji tijekom priprema za partijske konferencije u 1948. godini otkrivene su u kotarevima Hvar i Novska dvije informbiroovske skupine čiji je cilj bilo rušenje autoriteta partijskih rukovodilaca kotarskoga komiteta, njihova diskreditiranja među partijskim članstvom i lokalnim stanovništvom. Dakako, sve s pozicija Kominforma. Nosioci te aktivnosti bili su uglavnom sve članovi KPJ i Kotarskoga narodnog odbora (KNO-a). Na čelu grupe u kotaru Novska nalazili su se Đuro Zabrdac, pomoćnik javnog tužioca, Ferdo Koščuk, šef Šumske uprave, i Rudolf Kotarski, namještenik KNO-a. Te su grupe prikupljale razne materijale o nepravilnostima u radu kotarskoga komiteta i o tome obavještavale članstvo, koje je to kasnije podupiralo, ne znajući da mnoge učinjene »greške« uopće nisu postojale, nego su bile insinucije dotičnih ljudi, a u cilju rušenja partijskog rukovodstva. Prema partijskim izvještajima, ta grupica ljudi čak je uspjela da u novoizabrani kotarski komitet uđe i troje njihovih istomišljenika, a dvojica da budu čak i birani na listu delegata za Drugi kongres KP Hrvatske. Cilj, kao što je rečeno, bilo je rušenje državnog i partijskog rukovodstva. Grupa je otkrivena, sedmorica koji su djelovali s tih pozicija isključeni su iz članstva KPJ, neki su kažnjeni posljednjom opomenom, ukorom, dok su ekstremni djelatnici bili uhićeni i kažnjeni zatvorom.

Druga etapa od srpnja 1948. do kolovoza 1950. godine

Poslije Petoga kongresa KPJ, održanog u Beogradu od 21. do 28. srpnja 1948., aktivnost kominformovskih grupa poprima organizirane oblike, koji se temelje na lančanom principu po sistemu trojki ili održavanju kružoka. Neke od tih »neprijateljskih grupa« formiraju »rukovodstva« i »komitete« koji se organiziraju na teritorijalnom principu. Najčešće se njihova djelatnost ostvarivala na sljedeći način:

- »u pridobivanju novih lica za ilegalan rad, pretežno članovi KPJ ili onih koji su ranije bili isključeni iz njenih redova;
- u širenju usmene IB-ovske propagande, koja se odražava u opravdanju IB-ovske kampanje i Rezolucije IB-a i u klevetanju vanjske i unutarnje politike

¹⁸ Isto.

našeg rukovodstva, a s ciljem stvaranja demoralizacije i pasivizacije u redovima KPJ i ostalih masa, te pridobivanju pojedinaca za kampanju IB-a;

- u tiskanju i raspačavanju IB-ovskih letaka i druge IB-ovske štampe (većina IB-ovskih grupa služila se ovom formom djelovanja);

- u pisanju neprijateljskih parola na javnim mjestima i upućivanju prijetućih pisama pojedincima u zemlji;

- u skupljanju članarine i novčanih priloga za potrebe organizacije (radi nabavke tehničkih sredstava za umnožavanje letaka i slično) ili za pomoć porodica uhapšenih IB-ovaca;

- u povezivanju s obavještajnim službama IB-a zemalja (u zemlji i inostranstvu), s ciljem dobivanja direktiva za ilegalan rad i davanje špijunskih podataka;

- u prikupljanju špijunskih podataka i informacija političkog i privrednog značaja, te predavanja istih višoj vezi (s ovom formom djelovanja bavile su se uglavnom one grupe, koje su bile direktno ili indirektno povezane sa predstavnicima IB-e zemalja i njihovim obavještajnim službama);

- u stvaranju kanala za ilegalno prebacivanje iz zemlje kompromitiranih IB-ovaca (kojima je prijetila opasnost hapšenja), za prebacivanje klevetničkog IB-ovskog materijala ili za slaganje izvještaja obavještajnog karaktera;

- na pripremanju terena za odlazak pojedinaca u ilegalnost;

- u skupljanju oružja za vršenje terorističkih i diverzantskih akcija;

- u otporu privrednim i drugim mjerama narodnih vlasti, sabotaži u privredi i pokušajima diverzija u nekim poduzećima i slično.¹⁹

Propagandni materijal, koji je raspačavan po Hrvatskoj i Jugoslaviji može se razvrstavati u sljedeće skupine:

- materijali koji su tiskani u inozemstvu;²⁰

- materijali koji su umnožavani na ciklostilu;²¹

- leci pisani pisaćim strojem i kasnije umnažavani na ciklostilu;²²

- širenje informbiroovskog tiska primljenog od predstavnika zemalja IB-a u Hrvatskoj, i one dobivene putem pošte i drugim kanalima;

¹⁹ Isto.

²⁰ Najpoznatije brošure informbiroovskog sadržaja tiskane su u inozemstvu; »Kuda vodi nacionalizam Titove grupe u Jugoslaviji« i nota rumunjske vlade »Odgovor vladi FNRJ«.

²¹ Najpoznatiji »neprijateljski« materijali umnožavani na ciklostilu bili su: »Govor Ane Pauker«, »Govor Radonje Golubovića«, »Stanje u KPJ«, »Pod kojim uslovima je održan Kongres KPJ«, »Saopštenje CK Albanije o klevetama CK Makedonije«, »O projektu programa KPJ«, »O izdajicama internacionalnog socijalizma«, »Rukovodstvo KPJ odriče se marksističko-lenjinističke teorije klasa i klasne borbe«, »Za socijalističku Jugoslaviju«, »Za ljudsko zmagao«, »Slovenski borec«, »Nova borba«, »Pod zastavom internacionalizma«, »Tito je stratilac jugoslavenkih naroda«, »Teška vremena«, »XIX kongres SKP(b)« itd.

²² Najznačajniji leci pisani pisaćim strojem i umnoženi na ciklostilu bili su: »Staljinov poziv komunistima«, »Mladi proleter«, »Upute za rad na kružocima«, »Klevete na račun rukovodstva KPJ«, »Parole na liniji IB«, »Kako organizirati rad grupa i kružoka«, »Pod zastavom internacionalizma«, itd.

- umnožavanje takvog materijala preko IB grupa ili pojedinaca i njegovo raspačavanje;
- umnožavanje klevetničkih radio-vijesti stanica IB zemalja;
- pisanje i umnožavanje vlastitih članaka i letaka sastavljenih po neprijateljskim elementima (od strane pristalica IB);
- pisanje IB parola na javnim mjestima i slično;²³
- pisanje odnosno upućivanje pisama; pisma upućena iz inozemstva na adrese građana u Jugoslaviji i pisma slana od pojedinih nezadovoljnih članova KP Jugoslavije, odnosno Hrvatske, pristaša RIB-a partijskim komitetima i pojedinim rukovodiocima.

Sav taj propagandni materijal, odnosno leci, novine, brošure, knjige itd. tiskale su se na vrlo finom posebno čvrstom papiru, malog formata, kako bi se lakše mogla ilegalno ubacivati u zemlju i raspačavati. Obavještajne službe istočnoeuropskih zemalja i ibeovski emigranti materijale su ubacivali u Jugoslaviju vrlo uspješno i obilato na sljedeće načine:

- putem željezničkog, pomorskog i riječkog prometa, skriveno među pošiljkama robe koja se transportirala u Jugoslaviju, (iz Njemačke, Švicarske, Austrije, Francuske, Italije i drugih zemalja), ili pomoću službenika na tim objektima;
- putem pošte, adresirane na razne osobe, ustanove i poduzeća u zemlji (za dobivanje adresa koristili su se uglavnom telefonskim imenicima);
- pismima IB emigranata, koja su slala rodbini ili drugim osobama u zemlji;
- u staklenim bocama puštanim niz rijeke Dunav, Tisu, Dravu i Muru;
- avionima i zračnim balonima;
- preko ubačenih špijuna i dvovlasničara;
- preko graničara zemalja IB-a, koji su se prebacivali na teritorij FNRJ i ostavljali propagandni IB-ovski materijal;
- preko diplomatskih i drugih predstavnika zemalja IB-a, akreditiranih u zemlji.²⁴

Najčešće je tako materijal pristizao poštom iz inozemstva i iz zemlje. Primaoci su bili pojedinci, ustanove, direktori, sindikalne podružnice, partijski i drugi rukovodioci, te znanstveni i prosvjetni radnici. Osim poštom, materijali su dostavljani i iz ambasada, konzulata i predstavništava zemalja članica IB-a. Najviše su se raspačavali u Zagrebu, Vukovaru, Borovu, Puli, Rijeci, odnosno u svim većim gradovima itd. Albanski su studenti u Zagrebu istovjetan materijal dobivali preko albanske ambasade u Beogradu te uz pomoć bugarskih studenata distribuirali ga Zagrebom. Takve studente, ako su primijećeni, najprije su mjesne vlasti pozivale na razgovore, a poneki su zbog ponovljenih radnji deportirani u Albaniju. U Kombinat u Borovo i Željezničkom tehnikumu u Puli zbog primanja i raspačavanja takvoga materijala uhićena je grupa albanskih

²³ Zabilježena su i dva slučaja ibeovskih parola pisanih po zidovima u naznačenom razdoblju – prvi u Novoj Gradiški na zgradi Gimnazije »Živio SKP (b) – Dolje Tito« i u Puli na zgradi Željezničkog tehnikuma sličnog sadržaja. Parole u Puli ondašnje vlasti pripisale su albanskim naučnicima (šegrtima) koji su radili u Hrvatskoj.

²⁴ Arhiv Hrvatske, Fond MUP-a RH, Isto.

učenika. U ovom razdoblju započinje i formiranje ibeovskih grupica, ali sada u većem broju, a za njih je karakteristično da osnovu svoga djelovanja nalaze u radu s partijskim masama, odnosno preko legalnog rada članova KPJ, putem kojih utječu na ostalo partijsko članstvo. Jedna od glavnih zadaća tih grupa bilo je obvezno upućivanje svojih istomišljenika na slušanje radio-stanice Moskva. Za naznačeno razdoblje važno je istaknuti da se borba protiv takvih osoba i grupa vodila uglavnom u okvirima partijskih organizacija. U kasnijoj fazi, kada se vidjelo da to nije samo sukob između dviju partija i da nije posrijedi samo »partijska stvar«, nego da je to napad na državnu samostalnost, intervenirali su organi reda, prekršitelji uhićeni te kažnjeni. Kako je vrijeme od početka napada IB-a odmicalo, sve su više razne ibeovske grupe djelovale. Razne ilegalne skupine nicale su diljem Hrvatske, a najviše u Zagrebu, u njih su bili uključeni i rukovodeći ljudi iz političkih i državnih institucija. Tako je u jednoj grupi vodeću ulogu imao personalni referent Radio-centra u Zagrebu, kome je pomagala predsjednica AFŽ-a Drugog rajona grada Zagreba. Ta je grupa djelovala vrlo kratko, jer je otkrivena u samom začetku. Njezina je ideja bila skupljanje novčane pomoći osobama koje su se izjasnile za RIB i ostale bez posla, te inzistiranje na njihovu upošljavanju u privrednim poduzećima, pružanje pomoći obiteljima pobjeglih ibeovaca u inozemstvo itd. Nadalje, je grupa skupljala podatke o nepravilnostima u radu partijskih rukovodilaca i službenika narodne vlasti. Zajedničko svim tako skupljenim materijalima bilo je omalovažavanje partijskog i državnog rukovodstva, te pokušaj rušenja društvenog uređenja zemlje. Jedan od najoštrijih proturežimskih materijala bila je brošura »Kuda vodi nacionalizam Titove grupe«. Koliko je ta brošura snažno djelovala potvrdio je i jedan od istaknutijih informbiroovaca u Hrvatskoj, Šime Balen, bivši aktivist Hrvatske seljačke stranke i čelnik Odjeljenja za propagandu ZAVNOH-a, koji je izjavio »da do pojave ove brošure nije smatrao, da je potrebno ilegalno djelovati«. ²⁵ Osim političkim radom te su se grupe bavile i špijunažom. Stvarale su ilegalne »kanale« za dotok propagandnog materijala u Hrvatsku i Jugoslaviju iz zemalja potpisnica RIB-a. U tome su imale i određenog uspjeha, i to najviše u prebacivanju materijala iz susjedne Italije. U toj su grupi djelovali član oblasnoga komiteta KPH za Istru i bivši načelnik Odjeljenja UDB-e Božo Glazar – Maks i direktor poduzeća »Vinko Lenac« u Rijeci Franjo Cvetan. ²⁶ Grupa je kao i prethodne rano otkrivena, a pojedinci uhićeni, tako da nije postigla veći učinak. ²⁷ Zbog toga se dio njihovih simpatizera povukao u ilegalu.

Grupa »Šime Balena« bila je vrlo organizirana i u svojim redovima imala je namještenika Ureda za informacije pri Vladi NRH, bivšega trgovačkog atašea ambasade Jugoslavije u Poljskoj, bivšeg člana OK KPH Bjelovar itd. Šime Balen, direktor novinske agencije TANJUG u Beogradu, objavom pisma CK SKP(b), odnosno odgovorom CK KPJ, a pogotovo u povodu slučajeva Hebrang i Žujović, nije bio zadovoljan i počeo je djelovati s pozicija IB-a, odnosno suprotno stavovima partije. Pojavom Rezolucije IB-a čvrsto je stao na njezino stajalište, te je pred svojim bližim prijateljima i znancima Ešrefom Badnjevićem, Nikolom Rupčićem i drugima branio svoje stavove, koji su ga podupirali. Nakon smjenji-

²⁵ Isto.

²⁶ Isto.

²⁷ Isto.

učenika. U ovom razdoblju započinje i formiranje ibeovskih grupica, ali sada u većem broju, a za njih je karakteristično da osnovu svoga djelovanja nalaze u radu s partijskim masama, odnosno preko legalnog rada članova KPJ, putem kojih utječu na ostalo partijsko članstvo. Jedna od glavnih zadaća tih grupa bilo je obvezno upućivanje svojih istomišljenika na slušanje radio-stanice Moskva. Za naznačeno razdoblje važno je istaknuti da se borba protiv takvih osoba i grupa vodila uglavnom u okvirima partijskih organizacija. U kasnijoj fazi, kada se vidjelo da to nije samo sukob između dviju partija i da nije posrijedi samo »partijska stvar«, nego da je to napad na državnu samostalnost, intervenirali su organi reda, prekršitelji uhićeni te kažnjeni. Kako je vrijeme od početka napada IB-a odmicalo, sve su više razne ibeovske grupe djelovale. Razne ilegalne skupine nicalo su diljem Hrvatske, a najviše u Zagrebu, u njih su bili uključeni i rukovodeći ljudi iz političkih i državnih institucija. Tako je u jednoj grupi vodeću ulogu imao personalni referent Radio-centra u Zagrebu, kome je pomagala predsjednica AFŽ-a Drugog rajona grada Zagreba. Ta je grupa djelovala vrlo kratko, jer je otkrivena u samom začetku. Njezina je ideja bila skupljanje novčane pomoći osobama koje su se izjasnile za RIB i ostale bez posla, te inzistiranje na njihovu upošljavanju u privrednim poduzećima, pružanje pomoći obiteljima pobjeglih ibeovaca u inozemstvo itd. Nadalje, je grupa skupljala podatke o nepravilnostima u radu partijskih rukovodilaca i službenika narodne vlasti. Zajedničko svim tako skupljenim materijalima bilo je omalovažavanje partijskog i državnog rukovodstva, te pokušaj rušenja društvenog uređenja zemlje. Jedan od najoštrijih proturežimskih materijala bila je brošura »Kuda vodi nacionalizam Titove grupe«. Koliko je ta brošura snažno djelovala potvrdio je i jedan od istaknutijih informbiroovaca u Hrvatskoj, Šime Balen, bivši aktivist Hrvatske seljačke stranke i čelnik Odjeljenja za propagandu ZAVNOH-a, koji je izjavio »da do pojave ove brosure nije smatrao, da je potrebno ilegalno djelovati«. ²⁵ Osim političkim radom te su se grupe bavile i špijunažom. Stvarale su ilegalne »kanale« za dotok propagandnog materijala u Hrvatsku i Jugoslaviju iz zemalja potpisnica RIB-a. U tome su imale i određenog uspjeha, i to najviše u prebacivanju materijala iz susjedne Italije. U toj su grupi djelovali član oblasnoga komiteta KPH za Istru i bivši načelnik Odjeljenja UDB-e Božo Glazar – Maks i direktor poduzeća »Vinko Lenac« u Rijeci Franjo Cvetan. ²⁶ Grupa je kao i prethodne rano otkrivena, a pojedinci uhićeni, tako da nije postigla veći učinak. ²⁷ Zbog toga se dio njihovih simpatizera povukao u ilegalu.

Grupa »Šime Balena« bila je vrlo organizirana i u svojim redovima imala je namještenika Ureda za informacije pri Vladi NRH, bivšega trgovačkog atašea ambasade Jugoslavije u Poljskoj, bivšeg člana OK KPH Bjelovar itd. Šime Balen, direktor novinske agencije TANJUG u Beogradu, objavom pisma CK SKP (b), odnosno odgovorom CK KPJ, a pogotovo u povodu slučajeva Hebrang i Žujović, nije bio zadovoljan i počeo je djelovati s pozicija IB-a, odnosno suprotno stavovima partije. Pojavom Rezolucije IB-a čvrsto je stao na njezino stajalište, te je pred svojim bližim prijateljima i znancima Ešrefom Badnjevićem, Nikolom Rupčićem i drugima branio svoje stavove, koji su ga podupirali. Nakon smjenji-

²⁵ Isto.

²⁶ Isto.

²⁷ Isto.

namještenika već kažnjavanih, čak i zatvorskim kaznama. Razlozi kažnjavanja bili su bijeg preko granice ili najčešće sudjelovanje u »neprijateljskim vojničkim formacijama«. Taj su broj u velikoj mjeri upotpunili demobilizirani oficiri – pripadnici JNA, koji su prihvaćanjem Rezolucije bili odstranjeni, izbačeni ili umirovljeni. Neki od njih, navodilo se, bili su suradnici tajnih službi kao što su NKVD ili Gestapo. Jedna od kominformovskih centrala bilo je i Društvo za kulturnu suradnju između SSSR-a i FNRJ, odnosno njezinih republika. Središnja ličnost u Beogradu bio je tajnik Društva – Milan Stanić. Od nacionalnih manjina u Hrvatskoj, talijanska manjina u riječkoj regiji najviše je bila pod utjecajem RIB-a. Na nju je izvršen jak utjecaj s obzirom na blizinu i djelovanje KP Italije i KP Slobodnog teritorija Trsta. Dakako, to je djelovanje bilo pod pokroviteljstvom talijanskih vlasti i njezinih eksponenata u redovima talijanske manjine. Rezultat toga bili su i šovinistički i iredentistički istupi.³²

Sličnih slučajeva organiziranog informburoovskog istupanja bilo je, osim na Sveučilištu, u Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu građevina, Komitetu za visoke škole, Komitetu za vanjsku trgovinu, Planskoj komisiji NRH gdje su također istupili pojedini članovi KPJ pristaše IB-a. Kao u prethodnim slučajevima, i tu su nastupali otvoreno, diskutirajući na sastancima u prilog tezama RIB-a. Jedna od zamjerki informburoovaca, primjerice, bila je zbog čega »o čitavom problemu nije poznato šire partijsko članstvo još ranije, već samo uži partijski aktiv, što znači da u KPJ ima nekolicina onih u koje se ima više povjerenja nego prema ostalima«, ili »naš odgovor je nepravilan, jer se i u JNA praktikuje, da vojnici ne mogu kritikovati oficire.«³³

Osim »inicijativnog rukovodstva za Republiku« Balena i Rupčića, jedna grupa nastoji formirati i »rukovodstvo za grad Zagreb«, a preko Đuke Kosaka, načelnika (šefa) odsjeka u Ministarstvu prosvjete NRH, u kotaru Dugo Selo žele također formirati »ilegalni kotarski komitet.«³⁴ Tijekom studenoga 1948. godine »inicijativno rukovodstvo za Republiku«, na prijedlog osnivača Balena, u grupu prima i načelnika Mladena Josipa iz Ministarstva poljoprivrede NRH. Nakon njegova premještanja iz Zagreba na rad u Osijek, formira se grupa istomišljenika na liniji IB-a i po već zacrtanom planu osniva se »rukovodstvo za grad Osijek.«³⁵ Zadaća svih tih »rukovodstava« bio je otpor prema gospodarstvenim, društvenim i drugim mjerama koje je provodila vlast. Također, jedna od zadaća bila je pronalaženje tajnih skloništa i gradnja bunkera za članove koji su bili toliko diskreditirani da im je prijetilo uhićenje, kao i za smještaj ilegalne tehnike: pisanih strojeva, ciklostila, šapirografa itd. Djelovanje te grupe proširilo se na Veliku Goricu, Osijek, Bjelovar, Karlovac, gdje je s promjenljivim uspjehom zavrbovan veći broj istomišljenika. Uhićenjem Šime Balena potkraj ožujka 1949. grupa se nakon kratkog vremena raspala. Osim političkog djelovanja, špijunaže i terorizma te su grupe radile na gospodarskom planu. Ometanje gospodarskih mjera vlasti, sprečavanje ulaska u SRZ, sabotiranje i poticanje na sabotažu uposlenih u privrednim poduzećima, pogotovo prehrambenima, bile su samo neke od zadaća grupe. Grupa »Malešević« iz Daruvara djelovala je u

³² Arhiv Hrvatske, Fond MUP-a RH. Isto.

³³ Isto.

³⁴ AISP, Organizacijsko-instruktorsko odjeljenje CK SKH, 1950., XII., 4.

³⁵ Arhiv Hrvatske, Isto.

najopasnijoj formi »neprijateljskog« rada – terorizmu i likvidaciji nekih partijskih i državnih rukovodilaca.

Razne IB-organizacije nicale su diljem Hrvatske. Poneke od njih činila su i samo dva člana, no najčešće su djelovale u »trojkama«. Najviše se radilo na akcijama. Bivši član Kotarskoga komiteta KPH Daruvara Mihajlo Malešević, potkraj svibnja 1949. osnovao je »Podzemnu organizaciju Informbiroa«, koja je imala oko 12 članova.³⁶ Zadaća su joj bile terorističke akcije, ubojstva itd. Grupom je rukovodio »komitet« od četiri stara, partijska funkcionara. Oni su održavali vezu i sa sovjetskom državljankom Tatjanom Ščerbin, koja im je bila veza sa sovjetskim konzulatom u Zagrebu. Grupa je intenzivno radila na likvidaciji sekretara MK KPH Daruvara i organizacijskog sekretara Kotarskoga komiteta, ali u svojoj namjeri nije uspjela. Planirala je također zapaliti zgradu Kotarskoga komiteta, benzinsku crpku, autobusnu i željezničku postaju, što je također završilo neuspjehom. Prema instrukcijama dobivenim putem radio postaja Moskve i Budimpešte, pisali su i lijepili letke, ali ne po Daruvaru, da ne bi bili otkriveni, nego po susjednoj Virovitici. Letke su slali poštom, a više od dvadeset letaka razbacali su po Zagrebu. Prilikom uhićenja bili su naoružani, ali nisu uspjeli upotrijebiti oružje. Kod uhićenih članova pronađen je tekst »zakletve«, koja se polagala pri primanju novih članova. Gradovi Zagreb, Rijeka, Split, Osijek i Karlovac te kotarevi Sinj, Benkovac, Prelog, Nova Gradiška, Pazin, Krapina, Virovitica, Sisak i Slavonski Brod mjesta su u kojima su djelovale značajne, veličinom i brojem članova, kao i aktivnošću, grupe ibeovaca. Bilo je još puno malih mjesta i sela u kojima su također djelovale ibeovske formacije. Njihovo je djelovanje bilo lokalno, bez nekoga značajnijeg pothvata, pa su vrlo brzo otkrivene, a njihovi članovi uhićeni i kažnjeni. Početkom 1950. godine javlja se novi oblik djelovanja, usmena propaganda stavova IB-a. To su bili individualni i izolirani slučajevi, koji su imali za cilj pasivnost u partijskom radu, kao i želju za izlaskom iz članstva partije, a za što je trebalo imati valjani razlog, ni prejak ni preblag. Neki su stoga činili i »malograđanske propuste«, kako ih je nazivala tadašnja vlast, da bi mogli izaći iz partije, kao što su – alkoholizam, nemoral, nezakonite radnje, obavljanje vjerskih običaja itd. To su zapravo po mišljenju ondašnje vlasti, bile vanjske odlike svih osoba pristalica RIB-a, koje su ostale duboko razočarane nemogućnošću da se promijeni postojeći društveno-politički sustav u zemlji. U prvom polugodištu 1950. godine, dakle, smanjuje se organizirano djelovanje kominformskih pristaša.³⁷ To su uzrokovale velika efikasnost državnih organa i ostale represivne mjere vlasti prema informbiroovcima. Međutim, međunarodna situacija, vojna intervencija Kine na Koreju, koja je od pristaša IB-a primljena s neskrivenim odobravanjem i radošću, potaknula je da se nakon faze zatišja u zemlji obnovi i ponovno otpočne IB propaganda. Pritisak zemalja istočnog bloka na granice Jugoslavije bio je znatno pojačan i uzrokovao je, osim ekonomskog, totalni poremećaj u zemlji. Takva situacija utjecala je na moral širokih »masa«, a u dosta velikom broju i na

³⁶ Isto.

³⁷ Do kraja 1949. godine na području Hrvatske zbog aktivnosti na liniji IB-a uhićena je 1.141 osoba (po drugim podacima 599), što možemo smatrati kao relativno veliku aktivnost, posebice u usporedbi s 1950., kada je uhićeno »samo« 421 odnosno 324, 1951. – 710; 1952. – 389 osoba. Arhiv Hrvatske, Fond MUP-a RH. Isto.

članove partije, naročito na riječkom, dalmatinskom i osječkom području. Pod utjecajem radio-propagande iz zemalja IB-a čije su se emisije tajno i u tom vremenu mnogo slušale, došlo je do pasivnosti i malodušnosti članova pojedinih partijskih organizacija, koje nisu na vrijeme ili su vrlo slabo i sporo reagirale na te »provokacije«. Bilo je slučajeva da se na masovnim sastancima, kao i na sastancima partijskih organizacija vodi diskusija o međunarodnoj politici u smislu je li Kina agresor na Koreju ili je njezina intervencija »progresivna« itd. Prekretnicu u tim dilemama o međunarodnoj situaciji, odnosno stav Vlade, javno i jasno objelodanio je u Narodnoj skupštini FNRJ Edvard Kardelj u prosincu 1950. godine nakon čega su partijske organizacije počele aktivnije raditi sa svojim članstvom i razotkrivaju »neprijateljske« tendencije unutar partije i izvan nje. Kao što je naznačeno, međunarodna situacija pogodovala je ponovnoj aktivnosti ibeovaca. Neki od njih pomislili su da je došao »njihov trenutak«.

Treća etapa od kolovoza 1950. do ožujka 1953. godine

Potkraj 1950. godine ponovno se osnivaju grupe i organizacije ibeovske ideologije. Sve te grupe i grupice, osim možda grupe »Žigić-Brkić-Opačić«, nisu predstavljale veću opasnost za zemlju ili destabilizaciju društveno-političkog sustava, kao ni pojedinih ličnosti iz društvenog ili partijskog života, i to u prvom redu zato što su u samom začetku otkrivene i onemogućene u radu. U toj vrlo složenoj situaciji, na veliko iznenađenje partijskog članstva i ne samo njega, otkrivena je i uhićena informbiroovska grupa, u Centralnom komitetu KP Hrvatske i Vlade NRH, a u kojoj su bili Rade Žigić i Duško Brkić. Njihova djelatnost ocijenjena je kao aktivnost pristaša politike Informbira, a opasnom ju je činilo i to što su, prema saznanjima partijskog rukovodstva, nastojali da je provedu pozivanjem na loš položaj srpskog naroda u nekim krajevima Hrvatske. Informbiroovci su njihovo istupanje podržavali, velikosrpski su šovinisti taj slučaj željeli iskoristiti u svoju korist tumačeći ga s pozicija nacionalnog šovinizma. Sami počeci povezivanja te dvojice istomišljenika, a kasnije će im se pridružiti i treći, Stanko Opačić, također član Vlade NRH, jesu u vrijeme zasjedanja OUN-a 1949. godine, kada je istupila delegacija Jugoslavije rekavši da SSSR i njemu podređene zemlje imaju hegemonističke pretenzije na Jugoslaviju. Od tada, zajednički sva trojica istupaju protiv službene partijske politike, a neke pogreške i slabosti u radu vlasti, probleme oko obveznog otkupa i ulaska u seljačke radne zadruge itd., tendenciozno naglašavaju i izjavljuju »da su srpstvo i Srbi u Hrvatskoj ugroženi«.³⁸ Velik broj simpatizera za svoje ideje Žigić je našao među pojedincima »naročito u nekim kotarevima karlovačke i osječke oblasti«.³⁹ Aktivnost grupe ibeovaca iz partijskog vrha i Vlade NR Hrvatske

³⁸ Isto.

³⁹ Isto. U knjizi Darka Bekića, *Jugoslavija u hladnom ratu* (Zagreb, 1988.) navode se ocjene stranih diplomatskih zapadnih predstavništava u Jugoslaviji i Hrvatskoj po kojima se može zaključiti da oni nisu prihvaćali službene stavove jugoslavenskih vlasti da su ova trojica informbiroovci. Po njihovom sudu, radilo se više o suprotstavljanju tekućoj politici, osobito prema selu (otkup, porezna politika), kao i nezadovoljstvu politikom prema siromašnim, »ustaničkim« područjima pretežito naseljenim Srbima (Kordun, Banija). Također, nisu isključene ni moguće »karijerističke« ambicije nekog od njih. Nav. dj., 178-179.

članove partije, naročito na riječkom, dalmatinskom i osječkom području. Pod utjecajem radio-propagande iz zemalja IB-a čije su se emisije tajno i u tom vremenu mnogo slušale, došlo je do pasivnosti i malodušnosti članova pojedinih partijskih organizacija, koje nisu na vrijeme ili su vrlo slabo i sporo reagirale na te »provokacije«. Bilo je slučajeva da se na masovnim sastancima, kao i na sastancima partijskih organizacija vodi diskusija o međunarodnoj politici u smislu je li Kina agresor na Koreju ili je njezina intervencija »progresivna« itd. Prekretnicu u tim dilemama o međunarodnoj situaciji, odnosno stav Vlade, javno i jasno objelodanio je u Narodnoj skupštini FNRJ Edvard Kardelj u prosincu 1950. godine nakon čega su partijske organizacije počele aktivnije raditi sa svojim članstvom i razotkrivaju »neprijateljske« tendencije unutar partije i izvan nje. Kao što je naznačeno, međunarodna situacija pogodovala je ponovnoj aktivnosti ibeovaca. Neki od njih pomislili su da je došao »njihov trenutak«.

Treća etapa od kolovoza 1950. do ožujka 1953. godine

Potkraj 1950. godine ponovno se osnivaju grupe i organizacije ibeovske ideologije. Sve te grupe i grupice, osim možda grupe »Žigić-Brkić-Opačić«, nisu predstavljale veću opasnost za zemlju ili destabilizaciju društveno-političkog sustava, kao ni pojedinih ličnosti iz društvenog ili partijskog života, i to u prvom redu zato što su u samom začetku otkrivene i onemogućene u radu. U toj vrlo složenoj situaciji, na veliko iznenađenje partijskog članstva i ne samo njega, otkrivena je i uhićena informbirovska grupa, u Centralnom komitetu KP Hrvatske i Vlade NRH, a u kojoj su bili Rade Žigić i Duško Brkić. Njihova djelatnost ocijenjena je kao aktivnost pristaša politike Informbiroa, a opasnom ju je činilo i to što su, prema saznanjima partijskog rukovodstva, nastojali da je provedu pozivanjem na loš položaj srpskog naroda u nekim krajevima Hrvatske. Informbiroovci su njihovo istupanje podržavali, velikosrpski su šovinisti taj slučaj željeli iskoristiti u svoju korist tumačeći ga s pozicija nacionalnog šovinizma. Sami počeci povezivanja te dvojice istomišljenika, a kasnije će im se pridružiti i treći, Stanko Opačić, također član Vlade NRH, jesu u vrijeme zasjedanja OUN-a 1949. godine, kada je istupila delegacija Jugoslavije rekavši da SSSR i njemu podređene zemlje imaju hegemonističke pretenzije na Jugoslaviju. Od tada, zajednički sva trojica istupaju protiv službene partijske politike, a neke pogreške i slabosti u radu vlasti, probleme oko obveznog otkupa i ulaska u seljačke radne zadruge itd., tendenciozno naglašavaju i izjavljuju »da su srpstvo i Srbi u Hrvatskoj ugroženi«. ³⁸ Velik broj simpatizera za svoje ideje Žigić je našao među pojedincima »naročito u nekim kotarevima karlovačke i osječke oblasti«. ³⁹ Aktivnost grupe ibeovaca iz partijskog vrha i Vlade NR Hrvatske

³⁸ Isto.

³⁹ Isto. U knjizi Darka Bekića, *Jugoslavija u hladnom ratu* (Zagreb, 1988.) navode se ocjene stranih diplomatskih zapadnih predstavništava u Jugoslaviji i Hrvatskoj po kojima se može zaključiti da oni nisu prihvaćali službene stavove jugoslavenskih vlasti da su ova trojica informbiroovci. Po njihovom sudu, radilo se više o suprotstavljanju tekućoj politici, osobito prema selu (otkup, porezna politika), kao i nezadovoljstvu politikom prema siromašnim, »ustaničkim« područjima pretežito naseljenim Srbima (Kordun, Banija). Također, nisu isključene ni moguće »karijerističke« ambicije nekog od njih. Nav. dj., 178-179.

Nakon te politički i organizacijski vrlo snažne grupe i nadalje niču nove. Bivši namještenik Kontrolne komisije NRH Aleksandar Nola i major JNA na dužnosti u Komisiji za razgraničenje s Italijom Miljenko Borić osnovali su »Ilegalni komitet nove revolucionarne Komunističke partije Jugoslavije«. ⁴⁴ I oni, kao svi prethodnici, djelovali su na istim principima i metodama, a može se reći da im je i kraj bio istovjetan. Osim lokalnih »nezadovoljnika«, kojih je bilo puno, i neki naši iseljenici-povratnici vrlo brzo su se uključili u djelovanje protiv Hrvatske i Jugoslavije. Tako je povratnik iz Argentine Ivan Vargović, inače stari član KPJ, s nekoliko istomišljenika u Osijeku namjeravao tiskati »Štokholmski proglas pristalica mira«, međutim, kako nisu imali uspjeha u tome, pisali su letke. Prije održavanja izbora za Sabor NRH tiskali su više od 200 letaka s geslom »Nećemo glasati za režim gladi i rata«, a nakon toga su uhićeni i osuđeni. ⁴⁵

U prva tri mjeseca 1951. godine aktivnost ibeovaca bila je najviše usmjerena na usmenu propagandu, a s obzirom na međunarodnu situaciju i vojne prijetnje na granicama, parole su bile prilagođene tome i sljedećeg sadržaja: »Rat je neizbježan«, »Rusi će nas pregaziti za par dana« ili »Naša zemlja je nesposobna za otpor«. ⁴⁶ Tijekom 1951. godine započela je aktivnost emigranata, i to iz Vidalijeve grupe, odnosno njegova Centralnoga komiteta, koja je pod utjecajem KP Italije djelovala najviše po Istri. ⁴⁷ Grupa je imala 17 članova, a direktive su zbog blizine primali iz Trsta.

Što se tiče djelovanja ibeovaca u seljačkim radnim zadrugama u tom razdoblju, ono je bilo najviše izraženo na osječkom i karlovačkom području. Najveći uspjeh zbio se u selu Ivanjska, gdje je iz SRZ istupilo više od 150 kućansta, a odnosno zadruga je rasformirana. To je bio jedan od velikih uspjeha IB-ove propagande. ⁴⁸ Njihovo djelovanje najviše je došlo do izražaja u gospodarskim objektima, ali bez većeg uspjeha. »Velikog« uspjeha imali su među radnicima tvornice »Jugovinil« u Splitu i tvornici trikotaže u Puli. Blokiranje isporuke proizvoda tih tvornica, uništavanje vitalnog dijela parnoga kotla, kao i niz drugih saboterskih radnji bile su spriječene intervencijom organa reda i uhićenjem. Iako su mnoge takve radnje bile na vrijeme otkrivene, i nadalje su razne grupe

Goli otok, na kojem je proveo pune dvije godine, do studenoga 1953. Prije odlaska kući, upravnik logora Veselin Bulatović mu je rekao: »Ideš kući! Za Goli otok ne znaš – razumiješ! Cuo, ni vidjeo nijesi ništa! Pokušaj li brbljati, vratićeš se ovdje, ali ja ti ne garantujem da ćeš i tada izaći!«

Duško Brkić bio je organizacijski sekretar CK KPH, potpredsjednik Vlade NRH i vijećnik AVNOJ-a, na saslušanju na partijskoj komisiji, koju su sačinjavali Ranković, Kardelj i Bakarić, izjavio je: »Ja se sa politikom Vlade NR Hrvatske ne slažem i potpuno mi je svejedno da li ću živeti još dva dana ili dvadeset godina«. Na Goli otok upućen je 1951. na »društveno-korisni rad« pa zatim na Sveti Grgur, s kojeg je pušten na slobodu 9. srpnja 1954., a 9. listopada iste godine ponovno je uhićen i optužen s još 4 »ibeovaca« (Ešrefom Badnjevićem, Jovanom Jovanovićem, Jovanom Petrovićem i Milanom Maksimovićem) i osuđen na dvije godine zatvora – »društveno-korisnog rada« na Golom otoku. Milomir Marić, *Deca komunizma*, Beograd, 1987, str. 295.

⁴⁴ Fond MUP-a RH Isto.

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ Isto.

⁴⁷ Isto.

⁴⁸ Isto.

i pojedinci radili na tom planu. U ložionici u Splitu dogodilo se »svjesno i smišljeno sabotiranje« rada na popravku lokomotiva. U Željezničkom tehnikumu u Puli, u kojem su i ranije djelovali ibeovci, pojedinci su se bavili ilegalnom nabavom oružja, skupljanjem novčanih priloga za borbu protiv postojećeg režima itd., a podmetnut je požar u sportskom objektu, veslačkom klubu »Vega« iz Pule. Željeznica i sve vezano uz nju, zbog velikog broja uposlenih, bili su vrlo često meta pristaša RIB-a. Primjerice, željezničarske radionice i ostali pogoni. Osim toga tijekom naznačenog razdoblja vagoni natovareni raznom robom najčešće su služili za ubacivanje ibeovskog materijala u zemlju. Najviše materijala toga sadržaja stizalo je iz susjedne Austrije, Italije i Mađarske, ali i iz Švicarske, Belgije, Francuske.⁴⁹ Sveukupno je u tom razdoblju stiglo više od 67 pošiljaka ibeovskog propagandnog materijala. Neki od primaoca bili su uhićeni i poslani na »društveno korisni rad«, međutim, pošiljaoci nikada nisu otkriveni. U partijskim je izvještajima zabilježeno da je tijekom 1949. godine porastao broj željezničkih nesreća na svim prugama. U srpnju 1949. godine bilo ih je na prugama u Hrvatskoj čak 130, ostalih mjeseci nešto manje. Ocjenjivalo se da je velik dio tih nesreća ili havarija posljedica djelatnosti pristaša IB-a. Što se više približavamo polovici 1952. godine, uvida se relativan pad ibeovske djelatnosti. Slučajevi koji su se događali nisu bili plod nekih velikih i organiziranih »grupa«, nego istupi pojedinaca, i to najčešće usmeni u korist Sovjetskog Saveza, Staljina i RIB-a ili pak pokude postojećega državnog poretka, kao i državnih i partijskih rukovodilaca. »Klevetanje« ekonomskih prilika u zemlji imalo je i vrlo čvrste argumente, jer život je u tom vremenu bio vrlo težak za pojedine socijalne skupine. Iako se uvijek misli da je klica zaraze IB-a poprimila velike razmjere, ipak to nije imalo takve razmjere kako neki žele prikazati. Nešto veća djelatnost zamijećena je u pograničnim osječkom i riječkom području, gdje je djelovanje bilo očitije i direktnije, ali bez većih rezultata.

U javnosti se širina »čistke« u KPJ, odnosno broj pristaša Rezolucije nije mogla jasno vidjeti. Iako su partijske i ostale novine redovito izvještavale o borbi »s antipartijskim elementima«, ipak se nije moglo saznati koje su dimenzije te borbe. Smatrajući to važnim političkim i sigurnosnim pitanjem, partijsko je rukovodstvo zabranilo da se u javnosti iznose apsolutni brojevi isključenih ili kažnjenih članova KPJ zbog pristajanja uz Rezoluciju. U političko-propagandnim tekstovima bilo je dopušteno upotrijebiti samo relativne pokazatelje u smislu »najveći broj antipartijskih elemenata otkriven je u organizaciji zagrebačkog Sveučilišta« i sl.⁵⁰

Također se nije obznanjivao niti broj uhapšenih članova KPJ. I na kraju, da zaključimo. Bez obzira na sva »službena« tumačenja o minornosti sukoba, slaboj plodnosti na hrvatskom i jugoslavenskom tlu, on je imao sasvim solidne temelje u simpatizerima i pristašama Rezolucije u Bjelovaru, Benkovcu, Borovu, Buju, Bukovici, Crikvenici, Dugom Selu, Daruvaru, Đakovu, Donjem Miholjcu, Ga-

⁴⁹ Najviše ibeovskoga »neprijateljskog« materijala stiglo je u 1952. godini iz Njemačke – 1997 letaka, zatim iz Belgije – 1435, Mađarske – 1184, Austrije – 253 itd. Sveukupno, 4869 komada. Isto.

⁵⁰ Može se s doista velikom točnošću ustvrditi da je na fakultetima, odnosno na Zagrebačkom sveučilištu u raznim »neprijateljskim grupama i organizacijama« bilo uključeno više od 338 studenata. Isto.

rešnici, Hvaru, Krapini, Krku, Koprui, Makarskoj, Metkoviću, Novigradu, Novskoj, Novoj Gradiški, Ogulinu, Osijeku, Orahovici, Pazinu, Puli, Prelogu, Podravskoj Slatini, Rijeci, Senju, Sinju, Sisku, Slavonskom Brodu, Slavonskoj Požezi, Splitu, Udbini, Umagu, Trogiru, Zagrebu itd. U pojedinim gradovima odnosno mjestima i selima, organizirano su djelovale neke od navedenih grupa, dok su u nekima bila tajna skrovišta za tehniku i ostali »neprijateljski« materijal, kao i jataci koji su se skrivali od uhićenja ili za izvršenje pojedinih »terorističkih« akcija.⁵¹ Pristaše Rezolucije IB-a imali su svoje simpatizere i suradnike u samom političkom vrhu, kako partijskom tako i državnom. U ministarstvima prosvjete, zdravstva, građevinarstva, poljoprivrede Hrvatske, u Vladi, Saboru, Planskoj komisiji, Uredu za informacije, Komitetu visokih škola i vanjske trgovine itd., imali su na vrlo odgovornim mjestima »povjerljive ljude«, nosioce ideje Kominforma. Takvih pojedinaca nisu bile pošteđeni ni JNA, JRM, kao ni UDB-a Hrvatske ni Narodna milicija. Puno više pristaša IB je imao u privrednim poduzećima, brodogradilištima, željeznici, kao i u individualcima, koje je bilo vrlo teško otkriti i koji su djelovali samoinicijativno. Djelovanje najznačajnijih (»Marega«, »Malešević«, »Balvan«, »Bendeković«, »Berger-Grubišić«, »Balen«, »Nina« i »Žigić-Brkić-Opačić«) »neprijateljskih« grupa imalo je za cilj rušenje postojećega društveno-političkog poretka. Međutim, njihov ideološki predznak nije bio istovjetan. Dapače, te grupe, polazeći od jedinstvenoga staljinističkog usmjerenja, imale su raznovrsne neposredne ciljeve: »dužnost i vjera« u Staljina, SKP(b) i Sovjetski Savez; »ibeovske« – prihvaćanje i podržavanje djelomice ili u cijelosti Rezolucije IB-a, »političke« – nezadovoljstvo politikom vlasti (»Nećemo glasati za režim gladi i rata«, »Dolje Tito i Partija«); nacionalističke – »ugroženost« Srba u Hrvatskoj; lokalne interese – »zapoštantvanje ustaničkih (srpskih) krajeva«. Ipak, bez obzira na njihovu ideološku različitost, neke više (Žigić-Brkić-Opačić), neke manje (sve ostale) predstavljale su određenu opasnost za postojeću vlast, koja s njima nije imala milosti.

SUMMARY

ACTIVITIES OF THE COMINFORM RESOLUTION FOLLOWERS IN CROATIA, 1948–1953

In the struggle for power between the KPJ – the Communist Party of Yugoslavia and the supporters of the Svesavezna komunistička partija (Bolsheviks) – SKP(B) (Stalin), i.e. the supporters of the Cominform Resolution, both sides were merciless. The Cominform supporters were not just ordinary citizens and Party members. Many of them held high offices in the Party and the State. They were organized in special groups and had a clear objective – to overthrow the existing social system and Tito, and a desire – to return under the aegis of Stalin and the Soviet Union. Some of the Party members, for years taught to believe without reserve in the great »Hazjain« and his infallibility and be loyal to him, considered the establishment and survival of socialism without help from the USSR impossible. They sided with Stalin and the Cominform Resolution, upon which the Party and the State answered with severe repressive measures. In the conflict between two leading and charismatic personalities, Stalin, the defender of communist hegemony and incumbent

⁵¹ Isto.

of the politics of a great power, and Tito, representing a possibility of a separate Yugoslav course, Tito and his 'No' – to Stalin and to other countries of the eastern bloc, won. The groups 'Marega', 'Malešević', 'Berger-Grubišić', 'Balvan', 'Bendeković', 'Nina', 'Žigić-Opačić' etc. all had different immediate political aims, from implementation of the tenets of the Cominform Resolution to especially national or even nationalistic and local interests. From the above mentioned groups, a specially significant place belongs to the group 'Žigić-Brkić-Opačić', which operated within the Party top and the Government of the National Republic of Croatia, and declared itself protector of Serbian interests in Croatia. Along with the normalization of the relationship between Yugoslavia and the USSR, the activities of Cominform supporters gradually lost all importance.